

*О.В. МОРОЗ, доктор економічних наук, професор
В.М. СЕМЦОВ, асистент
Вінницький національний аграрний університет*

Вплив розподілу фінансових ресурсів на розвиток сільських громад

Завдання забезпечення ефективного та стійкого функціонування вітчизняного аграрного сектору слід віднести до пріоритетних. Водночас, в числі інших причин, загострення соціально-економічної ситуації у цій сфері продиктовано недосконалим розподілом фінансових ресурсів. Крім ряду інших наслідків, існуючий механізм розподілу фінансових ресурсів негативно впливає на розвиток аграрних регіонів, зокрема, сільських громад.

Слід зазначити, що в Україні дослідження впливу розподілу фінансових ресурсів, зокрема міжбюджетних трансфертів, на розвиток сільських територій не є новими. Питаннями міжбюджетних відносин займалися такі науковці, як О. Длугопольський, О. Кириленко, О. Орлюк, Б. Табачун, А. Федоренко, С. Юрійчук, Ю. Яценко та ін. Так, на думку О. Длугопольського¹, найбільшою проблемою місцевих бюджетів сьогодні в Україні є високий рівень їх залежності від державного бюджету. А. Федоренко та Н. Вишнеvsька відзначають, що діючий механізм розподілу трансфертів в Україні не стимулює місцеві органи влади впливати на формування підприємницького клімату². Останнім часом значна увага приділяється розробці нових та удосконаленню існуючих моделей фінансового вирівнювання в Украї-

ні³. Разом із тим слід зазначити, що більша частина рекомендацій щодо удосконалення механізму розподілу фінансових ресурсів, а також пропозиції по збільшенню фінансових ресурсів у місцевих бюджетах є досить розмитими та недостатньо обґрунтованими. Мета статті – виявити існуючі проблеми розподілу фінансових ресурсів в Україні з огляду на проблеми аграрного сектору, проаналізувати вплив існуючої практики такого розподілу на розвиток сільських територій, а також запропонувати механізм збільшення надходжень до бюджетів сільських територій.

Щоб переконатися в наявності гострого конфлікту інтересів, варто проілюструвати механізм зарахування надходжень на прикладі окремого українського села. Нами проаналізована ситуація на прикладі с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області. Як бачимо (табл.), основну частку доходів села становить дотація вирівнювання (43,8% надходжень загального фонду) та податок із доходів найманих працівників (46,2% надходжень загального фонду), а також маємо явно незначну частку надходжень спеціального фонду (менше 4% від надходжень села).

Принципово важливо зазначити, що доходи місцевого бюджету слід розглядати комплексно із надходженнями державного бюджету (бюджету району, області), оскільки в Україні на практиці існує тісний зв'язок між рівнями бюджетної системи. Детально опис розподілу коштів державного бюджету на прикладі основних податків – податок на додану вартість (ПДВ) і податок на прибуток наведено на рисунку 1.

¹ Длугопольський О.В. Застосування системи міжбюджетних трансфертів у напрямі усунення проблем диспропорційного розвитку територій: міжнародна практика та реалії України / О.В. Длугопольський // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2009. – №4. – С. 111.

² Федоренко А.В. Дотація вирівнювання в системі інструментів реалізації бюджетної політики / А.В. Федоренко, Н.В. Вишнеvsька // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: [матеріали XV міжнародної наук.-практ. конф. (26-27 травня 2010 р.)] / відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 323.

³ Яценко Ю.О. Нова модель фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в Україні / Ю.О. Яценко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №7. – С. 222-229.

**Надходження коштів у с. Заболотне Крижопільського району
Вінницької області за період з 01.01.2010 по 01.09.2010 р.**

№ п/п	Вид надходження	Сума, грн
1	Адміністративні штрафи у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху	5135,90
2	Єдиний податок на підприємницьку діяльність з фізичних осіб	4686,57
3	Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю	31,50
4	Плата за придбання торгового патенту на здійснення роздрібною торгівлі, сплачена фізичними особами	640,00
5	Плата за придбання торгового патенту на здійснення роздрібною торгівлі, сплачена юридичними особами	200,00
6	Фіксований сільськогосподарський податок	4148,71
7	Державне мито, що сплачується за місцем розгляду та оформлення документів, у тому числі за оформлення документів на спадщину і дарування	191,03
8	Державне мито, пов'язане з видачею та оформленням закордонних паспортів (посвідок) і паспортів громадян України	58,65
9	Адміністративні штрафи та інші санкції	102,00
10	Дотації вирівнювання, що надходять з районних та міських (міст Києва і Севастополя, міст республіканського і обласного значення) бюджетів	156845,00
11	Податок з доходів найманих працівників	165557,33
12	Земельний податок з юридичних осіб	74,47
13	Орендна плата з юридичних осіб	12266,31
14	Земельний податок з фізичних осіб	2614,39
15	Орендна плата з фізичних осіб	4490,09
16	Комунальний податок	51,85
17	Ринковий збір	748,00
18	Податок з доходів фізичних осіб від одержаного платником доходу в результаті прийняття ним у спадщину майна, коштів, майнових чи немайнових прав	413,11
	Всього надходжень загального фонду	358254,91
19	Інші збори за забруднення навколишнього природного середовища до Фонду охорони навколишнього природного середовища	1028,99
20	Надходження від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища фізичними особами	12,00
21	Податок з власників наземних транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (юридичних осіб)	4796,14
22	Податок власників наземних транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (з громадян)	5873,65
23	Цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	550,00
	Всього надходжень спеціального фонду	12260,78
	Разом	370 515,69

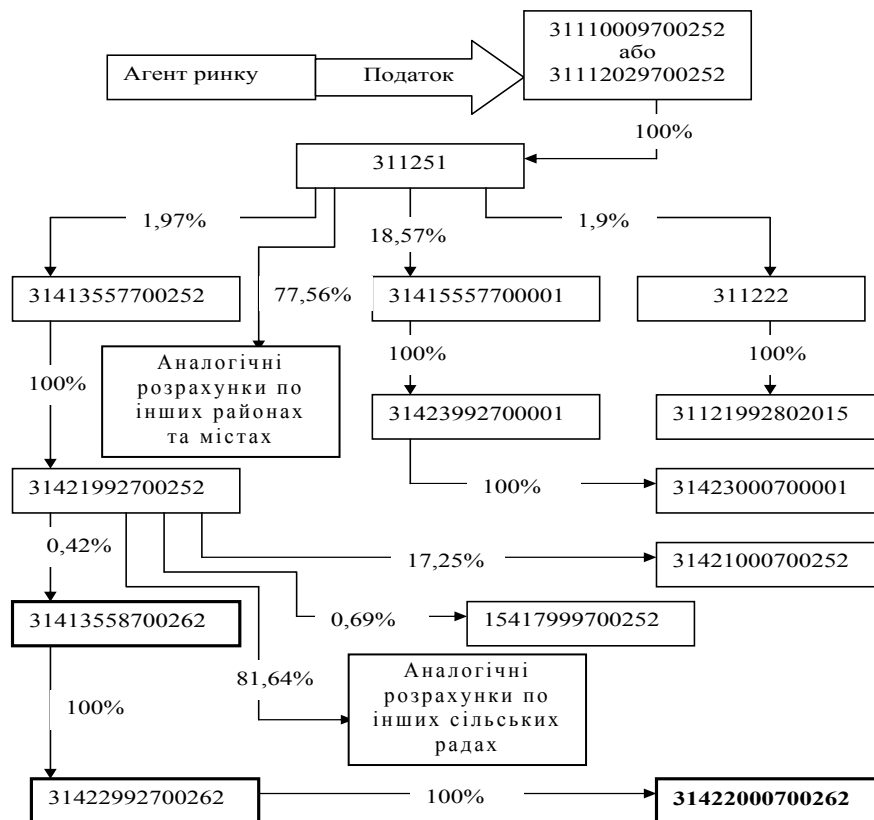
Джерело: власні дослідження.

Слід зазначити, що частка ПДВ у загальному фонді державного бюджету становить 30% від усіх податків і зборів, тоді як сума податку на прибуток відповідно 10% від загальної кількості надходжень загального фонду державного бюджету по Вінницькій області (станом на 01.09.2010 р.). Крім того, будь-яке підприємство, яке здійснює діяльність на території сіл, селищ та їх об'єднань, сплачує податок на прибуток, ПДВ й інші державні податки на рахунки районних бюджетів, які надалі акумулюються на "котловий" рахунок 311251, з якого в результаті

відповідних перерахувань надається дотація вирівнювання.

Відомо¹, що дотація вирівнювання – це міжбюджетний трансферт, який надається з метою вирівнювання дохідної спроможності бюджету, що його одержує. На нашу думку, важливо заголосити увагу на тому, що в Україні переважна більшість адміністративно-територіальних одиниць, особливо сільських, є дотаційними. Село Заболотне – не виняток.

¹ Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Примітки: 31110009700252 – рахунок Крижопільського району, на який сплачується податок на прибуток; 31112029700252 – рахунок Крижопільського району, на який сплачується ПДВ; 311251 – "котловий" рахунок, на якому акумулюються кошти загального фонду державного бюджету; 31415557700001 – обласний рахунок, на який здійснюється перерахування дотації вирівнювання; 311222 – "котловий" рахунок загального фонду Державного бюджету; 31413557700252 – рахунок Крижопільського району, на який здійснюється перерахування дотації вирівнювання; 31421992700252 – "котловий" рахунок Крижопільського району, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету; 31423992700001 – обласний рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету; 31121992802015 – рахунок, на який перераховуються надходження до загального фонду державного бюджету (центральний рівень); 31423000700001 – обласний "котловий" рахунок, на який акумулюється загальний фонд місцевого бюджету; 31421000700252 – основний "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету Крижопільського району; 15417999700252 – рахунок, на який повертається позичка, яку одержував місцевий бюджет Крижопільського району; 31422992700262 – рахунок с. Заболотне, на який здійснюється перерахування дотації вирівнювання; 31422000700262 – "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету с. Заболотне; 31422000700262 – основний "котловий" рахунок, на який здійснюється акумуляція коштів загального фонду місцевого бюджету Заболотненської сільської ради.

Рис. 1. Схема розподілу податку на прибуток приватних підприємств, ПДВ та ін. (на прикладі с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області)

Джерело: власні дослідження.

Діючий механізм одержання фінансової допомоги (у вигляді дотації вирівнювання, субвенцій та ін.) місцевим бюджетам не може, на нашу думку, вважатися ефективним, оскільки він значною мірою здатний сприяти проявам рентоорієнтованої поведінки окремими представниками державної влади. Основним конфліктуотворювальним фактом у даному випадку є те, що така допомога може надаватися за принципом "свій" – "чужий" за непрозорими схемами, прикриваючись при цьому цілком законними підставами.

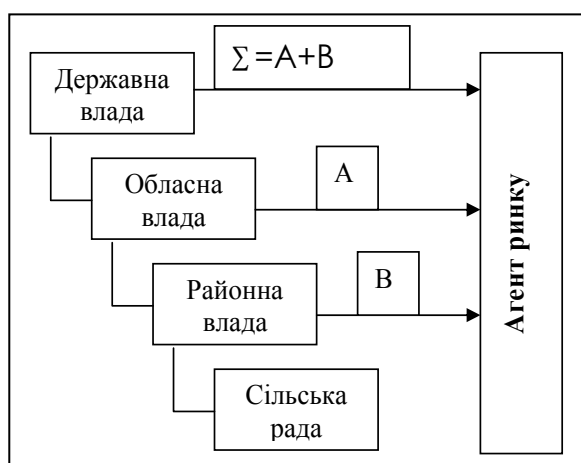
Необхідно зазначити, що за даною схемою центральна державна влада одержує

свій стабільний відсоток надходжень від податків, а тому є пасивним учасником відносин, оскільки не бере безпосередньої участі у координації діяльності підприємств щодо інтенсивності мобілізації коштів. Водночас, обласна державна влада має можливість у межах обласного бюджету сприяти або, навпаки, стримувати розвиток окремих громад. Схожа ситуація може відбуватися й на районному рівні, коли окремі представники державної влади району можуть у приватних інтересах лобіювати інтереси окремих сіл шляхом виділення фінансових ресурсів (як приклад, у вигляді дотації вирівнюван-

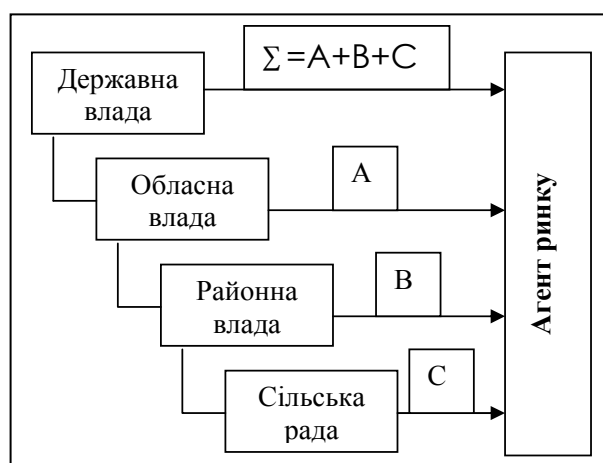
ня). Адже, як правило, у кожному регіоні є свої впливові владні групи з відповідними приватними інтересами. Таким чином державна влада різних рівнів, запроваджуючи подібний механізм розподілу доходів між рівнями бюджетної системи, породжує "проблему безбілетника"¹, тобто явище, коли загальними благами (ресурсами) користуються агенти (суб'єкти), які не беруть активної участі в їхньому формуванні.

Так, сільськогосподарське підприємство ЗАТ "ПК "Поділля" (філія "Заболотне"), яке веде господарство у с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області, у липні 2010 року сплатило ПДВ на суму 600 грн. В результаті розподілу цих коштів між

рівнями бюджетної системи (див. рис. 1) сільська рада одержала 0,05 грн, а тепер уявімо, що на території с. Заболотне відсутнє будь-яке сільськогосподарське підприємство, і при цьому інше сільськогосподарське підприємство, наприклад ПП "Кряж" (СТОВ "Кряж і К"), яке веде діяльність у с. Соколівка цього ж району, сплатило таку саму суму ПДВ. Парадоксально, але результат був би той самий – сільська рада с. Заболотне одержала би 0,05 грн у вигляді дотації. Як бачимо, ключовою проблемою в одержанні дотації вирівнювання є відсутність стимулювання органів місцевої влади (у даному випадку сільських рад) до формування фінансових ресурсів держави (рис. 2).

Варіант А (діючий механізм)

Варіант Б (необхідний механізм)

Примітка: $\Sigma = A + B + C$ – інтерес держави (агент ринку повинен не покидати кордони держави); A – інтереси обласної влади (агент ринку повинен знаходитися в межах області); B – інтереси районної влади (агент ринку повинен знаходитися в межах району); C – інтереси сільської ради (агент ринку не повинен покидати межі села).

Рис. 2. Моделі взаємодії влади та агентів ринку у вітчизняній економіці

Джерело: власні дослідження.

Принципово важливо зазначити, що владі центрального рівня, як правило, байдуже, в якій адміністративно-територіальній одиниці знаходиться підприємство, адже на загальне надходження ресурсів у масштабах держави це не впливає (варіант А на рис. 2). Зовсім інша позиція в обласної, районної та муніципальної влади, яка заінтересована у функціонуванні підприємств на підконтрольних територіях, оскільки останні, по суті, є донорами місцевих бюджетів (варіант Б на рис. 2).

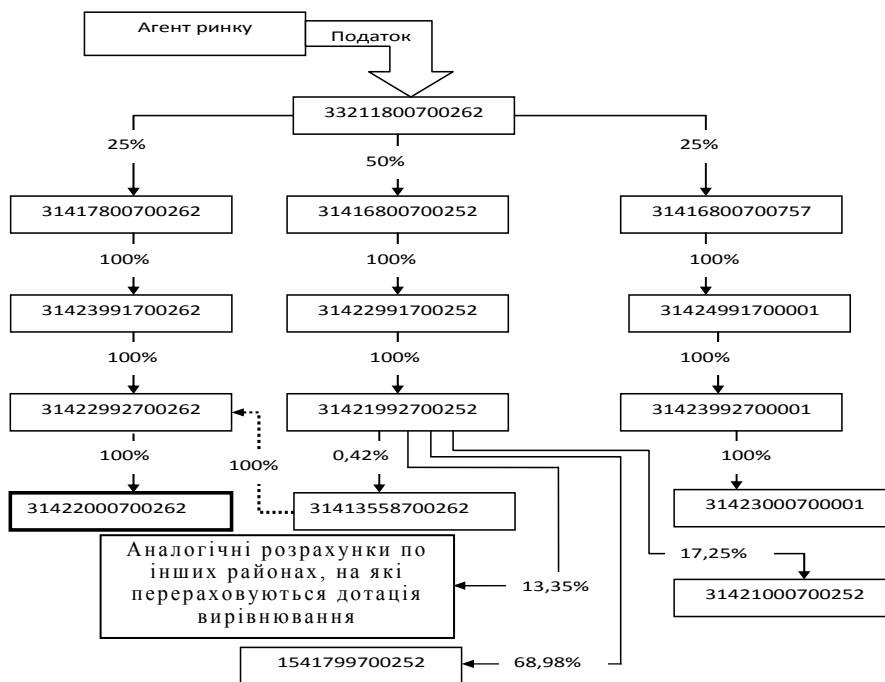
Так, якщо підприємство ЗАТ "ПК "Поділля" (філія "Заболотне") у липні 2010 року сплатило податок з доходів найманих працівників у сумі 9278,00 грн на "розподіль-

чий" (тобто 33211800700262) рахунок сільської ради, то с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області в результаті даної операції одержало 2338,99 грн. Проте важливо, якщо сума 2319,50 грн (25% від загальної суми сплаченого податку) є сталою, то сума 19,49 грн (у вигляді дотації вирівнювання, що надається з районного бюджету) може змінюватися шляхом прийняття відповідного рішення районної ради і т.д. Таким чином, і в даному випадку спостерігається залежність надходжень села від районної влади. На нашу думку, найбільшим дефектом існуючого розподілу ресурсів є саме "котловий" принцип, яким ігнорується

¹ Knight J. Institutions and Social Conflict. – New York: Cambridge University Press, 1992 – 252 p. – ISBN-10: 0521421896.

ефективність роботи сільських рад, а також породжується виникнення т.з. "злодійського конфлікту"¹, тобто явище, коли учасники конфлікту ділять те, що накопичено (створено) іншими.

Тепер розглянемо розподіл податку з доходів найманих працівників. На прикладі наведеної таблиці видно, що даний податок є найбільшим за обсягом коштів видом надходжень (рис. 3).

Примітки: 33211800700262 – розподільчий рахунок, на який сплачується податок з доходів найманих працівників; 31417800700262 – рахунок загального фонду місцевого бюджету с. Заболотне; 31416800700252 – рахунок загального фонду місцевого бюджету Крижопільського району; 31416800700757 – обласний рахунок загального фонду місцевого бюджету; 31423991700262 – рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету с. Заболотне; 31422991700252 – рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету Крижопільського району; 31424991700001 – обласний "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету; 31422992700262 – "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету с. Заболотне; 31421992700252 – "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету Крижопільського району; 31423992700001 – обласний "котловий" рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету; 31422000700262 – основний "котловий" рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету с. Заболотне; 31413558700262 – рахунок с. Заболотне, на який здійснюється перерахування дотації вирівнювання; 31423000700001 – обласний основний "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету; 31421000700252 – основний "котловий" рахунок загального фонду місцевого бюджету Крижопільського району; 1541799700252 – рахунок, на який повертається позичка, яку одержував місцевий бюджет Крижопільського району.

Рис. 3. Схема розподілу податку з доходів найманих працівників (на прикладі с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області)

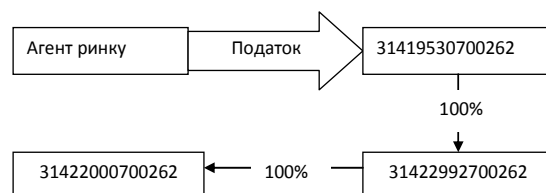
Джерело: Власні дослідження.

Таким чином, як це не парадоксально, але на сучасному етапі найбільшою небезпекою для розвитку сільських територій є діючий механізм розподілу фінансових ресурсів, оскільки державна влада через існуючий механізм розподілу фінансів не орієнтує муніципальну владу (сільські ради) до пошуку механізмів додаткових бюджетних надходжень, що, по суті, означає здійснення стимулюючих заходів на розвиток бізнесу на власній території. Як приклад, розглянемо

практику сплати сільськогосподарськими підприємствами фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) (рис. 4).

Так, ЗАТ "ПК "Поділля" (філія "Заболотне") за липень 2010 року сплатило ФСП на суму 1436,96 грн., які в повному обсязі одержала Заболотненська сільська рада (доречно сказати, що у січні – червні 2010 року підприємство щомісячно сплачувало ФСП 259,45 грн).

¹ Колесов Д.В. Общественная роль деления и проблема конфликтов / Д.В. Колесов // Мир психологии. – 2005. – № 2. – С. 45.

Примітки: 31419530700262 – рахунок Заболотненської сільської ради, на який сплачується ФСП; 31422992700262 – рахунок, на який акумулюються кошти загального фонду місцевого бюджету Заболотненської сільської ради; 31422000700262 – основний "котловий" рахунок, на який здійснюється акумуляція коштів загального фонду місцевого бюджету Заболотненської сільської ради.

Рис. 4. Схема сплати ФСП сільськогосподарськими підприємствами (на прикладі с. Заболотне Крижопільського району Вінницької області)

Джерело: Власні дослідження.

На нашу думку, найбільшим недоліком ФСП є те, що механізм сплати даного податку визначається центральною владою, а тому місцева влада не може впливати на обсяги даного виду податку. А між тим на даному етапі розвитку аграрної економіки теза про масову збитковість підприємств у сфері аграрного бізнесу зовсім не є безальтернативною: стан підприємств різний і значна частка їх, особливо агрохолдингів, працює з досить високою, часто надвисокою, рентабельністю. Таким чином, саме відсутність можливості реально впливати на діяльність сільськогосподарських підприємств з урахуванням різного їх економічного стану і зумовлює у більшості випадків байдужість місцевої влади. Звідси важко погодитися, наприклад, з О. Орлюк, яка відзначає, що "чинним бюджетним законодавством для місцевих громад закладено можливість нарощувати свої фінанси за рахунок власних зусиль та ефективної праці"¹.

Ситуація, що розглянута, досить адекватно описується терміном "дилеми влади", де, з одного боку, держава створює пільгові умови господарювання для сільськогосподарських підприємств (наприклад, запроваджуючи ФСП), а з іншого – сільськогосподарські підприємства сприяють пришвидшенню руйнації інфраструктури сільських територій, оскільки розміри податків, визначені законодавством, не відповідають реаліям життя.

Нині в Україні відсутня консолідована наукова доктрина, яка б визначала систему

методів удосконалення розподілу фінансових ресурсів з метою забезпечення розвитку сільських територій. Важко не погодитися з Б. Табачуном, який відзначає², що основою процесу вдосконалення міжбюджетних відносин повинно бути забезпечення прозорості формування та виконання місцевих бюджетів. Проте нині у вітчизняній економічній науці є й інші, прямо протилежні думки з цього приводу. Так, О. Кириленко при розгляді питання забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні стверджує, що в Україні створені основні передумови для цього. Він зазначає, що "...громадяни мають право знати як формуються державний та місцеві бюджети, на які потреби витрачаються зібрані кошти, наскільки раціонально і ефективно використовуються суспільні фінансові ресурси"³. Однак при всій повазі до даного погляду зазначимо, що "мати право знати" і успішно скористатися даним правом – це різні речі. Важливо наголосити й на тому, що на практиці пересічні громадяни, навіть при великому бажанні, зможуть одержати лише певні дані або в кращому випадку якусь обмежену інформацію про бюджетні процеси, але не про суть і кінцеві наслідки даного процесу. Доречно з цього приводу пригадати погляди

² Табачун Б.М. Міжбюджетні відносини та напрями їх удосконалення / Б.М. Табачун // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція (збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2009. – Вип. 2 (76). – С. 92..

³ Кириленко О.П. Забезпечення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні / О.П. Кириленко // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: [матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 трав. 2010 р.)] / відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 229.

¹ Орлюк О. Проблеми правового закріплення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування / О. Орлюк // Фінанси, Податки, Бюджет. – 2004. – № 1. – С. 29.

Є. Попова та М. Власова, які у своїх дослідженнях, розмежовуючи поняття "дані", "інформація", "знання", писали, що "...інформація, будучи виробленою, доступна скільки завгодно широкому колу громадян, а її засвоєння людиною не передбачає її відчуження від кого б то не було. Знання доступні лише їх творцеві й у принципі є невідчужувані, оскільки передача змінює їхні первинні якості"¹. Неважко помітити, що у нашому випадку даним творцем є державна влада. Як приклад, засади міжбюджетних відносин визначаються Законом України "Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань" від 01.07.2004 року №1953-IV². Розподіл дотації вирівнювання між районним бюджетом і сільськими територіями здійснюється шляхом використання Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів, яка затверджена Постановою КМУ від 31.12.2004 року № 1782. За даною формулою дотація вирівнювання розраховується за середнім показником з урахуванням прогнозних та відносних коефіцієнтів. Звідси, будь-який громадянин, що бажає одержати інформацію в реальному житті, може мати лише сукупність неструктурованих даних.

Слід наголосити й на тому, що відсутність повної прозорості у формуванні місцевих бюджетів визнається і державною владою. Адже забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів є одним із основних завдань, які повинна вирішити Концепція реформування місцевих бюджетів на 2007-2014 рр., що схвалена Розпорядженням КМУ № 308-р від 23.05.2007. (із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМУ № 1467-р від 21.07.2010 р.)³.

Зрозуміло, що існує переконлива логіка певного ланцюгового зв'язку між ефективністю аграрного бізнесу та розвитком інфраструктури місцевих громад, де останнє є похідною від першого: отже, чим потужніший бізнес, тим кращим є стан місцевої громади.

¹ Попов Е.В. Институты мини-экономики знаний / Е.В. Попов, М.В. Власов. – М.: Academia, 2009. – 288. – ISBN 978-5-87444-316-0. – С. 39.

² Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

³ Там само.

Проте нині постановка задачі повинна, на нашу думку, передбачати пошук певного оптимуму, в основі якого має бути необхідність певних консенсуальних домовленостей. У зв'язку з цим постає питання: яким чином досягти збільшення бюджетних надходжень (податків, зборів та ін.) з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку сільських територій так, щоб це не обмежувало і розвиток бізнесу?

Пропозиції вітчизняних економістів щодо збільшення надходжень місцевих бюджетів потребують коректного врахування. Як приклад, окремими науковцями пропонується запровадження зарахування у повному обсязі до власної бази місцевих бюджетів плати за землю, податку на нерухомість⁴, використання моделей фінансового вирівнювання з метою акумулювання вільних коштів на банківських депозитних рахунках⁵, збору за забруднення навколишнього природного середовища⁶ та ін. Переконані, що запропоновані заходи будуть недостатньо ефективними, оскільки значною мірою не відповідають логіці побудови згаданого консенсусу й фактам. Важливо зазначити, що результати окремих робіт є просто сумнівними. Так, С. Юрійчук пише, що "однією з головних тенденцій, що характеризує сучасну систему міжбюджетних відносин в нашій країні, є відмова від практики розмежування бюджетних надходжень шляхом застосування нормативів відрахувань..."⁷. У цьому зв'язку слід звернути увагу на існування та реальну дію Постанови КМУ №490 від 11.04.2002

⁴ Федоренко А.В. Дотація вирівнювання в системі інструментів реалізації бюджетної політики / А.В. Федоренко, Н.В. Вишневецька // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: [матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 трав. 2010 р.)] / відп. ред. Л.Г. Ліпич. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 323; Длугопольський О.В. Застосування системи міжбюджетних трансфертів у напрямі усунення проблем диспропорційного розвитку територій: міжнародна практика та реалії України / О.В. Длугопольський // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2009. – №4. – С. 112.

⁵ Яценко Ю.О. Нова модель фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в Україні / Ю.О. Яценко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №7. – С. 227.

⁶ Длугопольський О.В. Застосування системи міжбюджетних трансфертів у напрямі усунення проблем диспропорційного розвитку територій: міжнародна практика та реалії України / О.В. Длугопольський // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2009. – №4. – С. 113.

⁷ Юрійчук С.М. Міжбюджетні відносини у системі регулювання місцевих бюджетів в Україні / С.М. Юрійчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №13. – С. 49.

року (із змінами й доповненнями)¹, яка передбачає перерахування дотації вирівнювання шляхом застосування нормативів щоденних відрахувань від доходів загального фонду. Відповідні дані наведено у цій статті (див. рис. 1 і 3).

Відомо, що розробка ефективних рекомендацій вимагає проведення поглибленого аналізу, позбавленого емоційних "забарвлень". Іншим зауваженням є низьке емпіричне забезпечення таких рекомендацій. На противагу пропозицій, представлених у вище зазначених працях, хотіли б підкреслити, що плата за землю та збір за забруднення навколишнього природного середовища становлять дуже незначний відсоток у загальній сумі доходів місцевих бюджетів (див. табл.). Щодо податку на нерухомість, то, на нашу думку, і даний вид надходжень не зможе істотно поліпшити стан місцевих бюджетів. Практика довела, що досить часто сільськогосподарські підприємства-гіганти не мають необхідності й не бажають утримувати на території сіл інфраструктуру, а натомість ведуть успішно бізнес шляхом оренди землі (як приклад, СВАО "Браїлівське" Жмеринський район Вінницька область), яка дає змогу мінімізувати трансакційні витрати до найменшого рівня. Якщо ж говорити про акумуляцію вільних коштів на депозитних рахунках у комерційних банках, то необхідно зазначити, що в Україні влада обласного рівня давно використовує подібний механізм. Як приклад, Головне фінансове управління Вінницької ОДА розміщує кошти спеціального фонду обласного бюджету на депозитних рахунках згідно з рішенням Вінницької обласної ради №965 від 02.03.2010 року.

Водночас цілком погоджуємося з О. Демянишиною, яка досліджуючи міжнародний досвід розвитку сільських територій, пише, що "... час вийти з примітивної площини розуміння механізму регулювання сільської території, що зводиться лише до питання централізованого фінансування їх розвитку"². Разом із тим вважаємо, що іноземний

досвід ЄС та США щодо використання альтернативних джерел фінансування розвитку сільських територій у вигляді: приватних фондів, спонсорів, приватних коштів сільських жителів, грантів й ін., які активно пропагуються вітчизняними науковцями³, значною мірою не прийнятний для України в силу банальної відсутності або незначної ролі зазначених джерел. Звідси складність адаптування зумовлена суттєвими відмінностями типів правових систем, а також культури ведення бізнесу (соціальна відповідальність бізнесу, суворість покарання за економічні злочини, зокрема, несплату податків та ін.).

Саме тому, на нашу думку, одним із перспективних шляхів одержання додаткових ресурсів може бути використання контрактного підходу. Необхідно в обов'язковому порядку зобов'язати сільськогосподарські підприємства укладати контракт із сільськими, селищними радами на дозвіл (характер) ведення господарської діяльності на території громад. Умови надання такого дозволу водночас відіграватимуть роль положень контракту. Дані заходи здатні ліквідувати і безініціативність, байдужість, а іноді й змови муніципальної влади (сільських голів) із власниками або/та менеджментом сільськогосподарських підприємств. Цілком очевидним є те, що саме муніципальна влада здатна, без витрачання значної кількості ресурсів, здійснювати певні контрольні функції за діяльністю суб'єктів господарювання на її території. Переконані, що лише запровадження приватно-державного партнерства, вираженого у вигляді реляційних контрактів, спроможне забезпечити стійкий розвиток сільських територій.

З іншого боку, повинна бути досягнута чітка кореляція між розвитком малого бізнесу та відрахуваннями до місцевих бюджетів. Доцільним може стати принцип певної "межі": наприклад, з певного часу всі податки новостворених підприємств малого бізнесу акумулюватимуться у місцевих бюджетах.

¹ Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

² Демянишина О.А. Міжнародний досвід розвитку сільських територій: уроки для України / О.А. Демянишина // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 119-120.

³ Длугопольський О.В. Застосування системи міжбюджетних трансфертів у напрямі усунення проблем диспропорційного розвитку територій: міжнародна практика та реалії України / О.В. Длугопольський // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2009. – №4. – С. 114; Демянишина О.А. Міжнародний досвід розвитку сільських територій: уроки для України / О.А. Демянишина // Економіка АПК. – 2010. – №9. – С. 119-120.

Слід звернути увагу на те, що звичайні контракти обмежують можливості для прийняття рішень. Саме тому акцентуємо увагу на розробці та запровадженні реляційних стимулюючих контрактів, де будуть закладені норми зростаючої вигоди місцевих територій при активізації бізнесу. У кінцевому підсумку це й означатиме перегляд механізму розподілу фінансових ресурсів.

Проведений аналіз засвідчив наявність протиріч інтересів окремих суб'єктів аграрної економіки, що проявляється у механізмі розподілу державних фінансових ресурсів. Дані протиріччя особливо гостро проявляються саме у сільській місцевості, оскільки, як правило, сільськогосподарські підприємства є практично завжди основними платни-

ками податків на селі. Сучасний механізм надання фінансової допомоги сільським радам (у вигляді дотації вирівнювання) має суттєві недоліки. Звідси відсутність можливості реально впливати на діяльність суб'єктів господарської діяльності зумовлює формування на селі безініціативного та підконтрольного місцевого самоврядування. У цьому полягає також і низький рівень використання ресурсних можливостей сільських територій. Одним з ефективних способів розв'язання існуючих фінансових проблем у сільській місцевості є запровадження контрактного підходу, який здатний не лише підвищити результативність роботи сільських рад, а й забезпечити баланс інтересів між основними стейкхолдерами.

Досліджено недоліки діючого механізму розподілу державних фінансових ресурсів, зокрема, дотації вирівнювання. Розглянуто особливості конфлікту інтересів. Проаналізовано вплив існуючого розподілу фінансових ресурсів на розвиток сільських громад, запропоновано використання контрактного підходу як одного із способів збільшення фінансових ресурсів сіл.

Исследованы недостатки действующего механизма распределения государственных финансовых ресурсов, а именно, дотации выравнивания. Рассмотрены особенности конфликта интересов. Проанализировано влияние действующего распределения финансовых ресурсов на развитие сельских общин, предложено использования контрактного подхода как одного из способов увеличения финансовых ресурсов сел.

Drawbacks of current mechanism of allocation of state financial resources and smoothing grants in particular are analysed. The features of conflict of interests are considered due to this particular case. Influence of operating allocation of financial resources on development of rural communities is studied, utilisation of contract approach as one of methods of increase of financial resources in rural areas is suggested.

*

Р.П. САБЛУК, кандидат економічних наук, завідувач відділу
О.В. КОВАЛЕНКО, кандидат економічних наук
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”
А.Д. ОСТАПЧУК, кандидат економічних наук, доцент,
заступник директора ННІ бізнесу Національного університету
біоресурсів і природокористування України
В.П. ГЕРАЙМОВИЧ, начальник відділу зовнішньої торгівлі ПП «Маїріс»

Фінансові проблеми розвитку малих агроформувань

Фінансово-економічна криза та бюрократична інфраструктура відчутно знизили рівень конкурентоспроможності української економіки, що позначилося на її фінансових показниках. За даними Держкомстату, з кожним роком стає все більше збиткових підприємств і помітне зменшення ефективності їх

господарської та підприємницької діяльності, особливо в малому й середньому бізнесі.

Агроформування, за винятком малих агропідприємств, порівняно з підприємствами інших галузей економіки в цілому мають кращі фінансові показники своєї діяльності, але не в значній мірі.